

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Etnografie kriminalisty a mýtus detektiva
Tereza Lančová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

Etnografie kriminalisty a mýtus detektiva

Tereza Lančová

Vedoucí práce:

PhDr. Michal Tošner, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Obsah

1 ÚVOD	1
1.1 CÍLE VÝZKUMU	1
1.2 METODOLOGIE VÝZKUMU	2
1.3 KRIMINALISTA NEBO DETEKTIV?.....	2
1.4 POLE VÝZKUMU	3
2 MASOVÁ MÉDIA A MEDIÁLNÍ PRODUKTY	5
2.1 MEDIÁLNĚ VYTVÁŘENÉ STEREOTYPY	6
3 KRIMINALISTIKA.....	8
3.1 PRVNÍ KRIMINALISTICKÉ METODY	9
3.2 JUSTICE A DŮKAZNÍ PROSTŘEDKY	9
3.3 PRÁVO, SPRVEDLNOST, TRESTNÝ ČIN	10
4 POLICEJNÍ ODDÍLY MODERNÍHO TYPU	12
5 HISTORIE KRIMINALISTICKÝCH METOD.....	14
5.1 HOMO CRIMINALIS: PERSONIFIKACE ZLOČINU A ESENCIALIZACE ZLOČINCE	14
5.2 KRIMINALISTICKÁ FOTOGRAFIE	15
5.3 BERTILLONÁŽ	16
5.4 DAKTYLOSKOPIE (DERMATOGLYFIKA).....	16
6 ETNOGRAFIE DETEKTIVNÍ PRÁCE.....	19

6.1	KONVERZAČNÍ PARTNEŘI	19
6.2	ROZHOVORY	19
6.3	JAK JSEM SE STAL DETEKTIVEM	21
6.4	PROFESNÍ ŽARGON.....	21
6.5	KOMUNIKACE S KOLEGY	22
6.6	KAŽDODENNOST DETEKTIVA	23
6.7	STEREOTYP	25
6.8	NÁSLEDKY POVOLÁNÍ.....	27
6.9	UTAJENÁ IDENTITA.....	28
6.10	PSYCHICKÁ ZÁTĚŽ	29
6.11	ŽENA DETEKTIV	31
6.12	SYMBOL POLICISTY?.....	32
6.13	PRÁCE V TERÉNU	32
6.14	NEBEZPEČNÉ POVOLÁNÍ.....	34
7	ZÁVĚR	36
8	POUŽITÁ LITERATURA	38
8.1	ELEKTRONICKÉ ZDROJE:	39
9	RESUMÉ	40
10	PŘÍLOHY.....	41

„Vše, co víme o naší společnosti a o našem světě, poznáváme prostřednictvím médií.“ (Niklas Luhmann)

1 ÚVOD

Stát a jeho složky je největším zaměstnavatelem, ale i poskytovatelem služeb v České republice. S určitými typy zaměstnanců veřejného sektoru přicházíme do styku již v prvních momentech svého života a celkem běžně se s nimi setkáváme stále (zdravotnický personál, školství, úředníci, atd.). Jsou zde však i lidé pracující pro státní sektor, se kterými se v průběhu celého života můžeme setkat možná jen několikrát nebo třeba nikdy (zaměstnanci vězeňství, justice, vědečtí pracovníci atd.). Do této kategorie jednoznačně patří i kriminalisté. Co je však pozoruhodné na jejich profesi, je skutečnost, že my všichni máme o kriminalistech samotných a výkonu jejich povolání nějakou představu, která je konstruována a formována zejména prostřednictvím produktů masové mediální komunikace, především zahraničními krimiseriály a žurnalistickou „černou kronikou“.

1.1 CÍLE VÝZKUMU

Volba výzkumného tématu této bakalářské práce byla ovlivněna mou pracovní zkušeností. Jsem civilním zaměstnancem Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy a již řadu let se s kriminalisty každodenně setkávám. Chtěla jsem uplatnit etnografii partikulárního prostředí v moderní západní společnosti a také využít určitých kontaktů a přístupu do sociálního pole se specifickým obsahem a zvláštními pravidly. Masová média sice vytváří určitý obraz o práci kriminalistů, cílem této práce je však pokusit se pomocí kvalitativního typu výzkumu (narativní etnografie) nahlédnout za něj, etnograficky zdokumentovat a zprostředkovat určitý náhled. Zároveň nabídnout další variantu vzhledu do „zákulisí“ práce kriminální policie prostřednictvím aktérského hlediska kriminalistů (detektivů), toho jak vnímají, prezentují a hodnotí svou pracovní každodennost a svou práci celkově.

1.2 METODOLOGIE VÝZKUMU

Etnografický výzkum partikulárního prostředí je kvalitativní povahy. Z tohoto důvodu byl jako výzkumný nástroj zvolen polostrukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami. (Hendl 2005:172-3). Získaná data byla přepsána a sekundárně analyzována. Přístup k analýze tematických rozhovorů, který byl aplikován v tomto výzkumu, se blížil tematické analýze, částečně v kombinaci s analýzou narativní. (Mücke, Pelikánová a Vaněk 2007:129-39). Dále byla při zpracování a analýze kvalitativních dat využita tzv. metoda polozakotvené teorie (Grounded theory). Respondenti byli náhodně vybíráni tzv. nabalováním, tedy metodou sněhové koule (snowball sampling). Další metodou, která byla při výzkumu uplatněna, je tzv. nezúčastněné pozorování.

1.3 KRIMINALISTA NEBO DETEKTIV?

Kriminalistika je moderní interdisciplinární věda. Je nástrojem, který kriminalistům pomáhá odhalovat pachatele trestných činů. Samotný pojem kriminalista v širším pojetí označuje všechny zaměstnance kriminální policie. Do této skupiny spadá poměrně velké množství osob s velice rozdílnou náplní práce. Je zde například skupina úzce specializovaných odborníků, kteří pracují v laboratořích, vyšetřovatelé, detektivové, vedoucí pracovníci, ve služebním poměru jsou z důvodů práce s utajovanými skutečnostmi i některé síly, které lze víceméně označit jako administrativní, a tak dále. Všechny tyto osoby jsou ve služebním poměru, jsou zaměstnanci kriminální policie, mají služební odznak a zbraň.

Slovo detektiv má v sobě určitou romantizující příchuť klasických detektivních románů. Mohli bychom snad říci, že detektiv je předchůdcem kriminalisty. U české kriminální policie bývají jako detektivové označováni neuniformovaní kriminalisté, kteří (mimo jiné) vykonávají i operativně pátrací činnost. Tato aktivita se odehrává v terénu a jejím cílem je předcházet, odhalovat a objasňovat trestnou činnost včetně organizovaného zločinu.

Ať si už pod souslovím mediálně vytvářené stereotypy o práci kriminalistů představíme cokoli, na jedné věci se zřejmě shodneme: osoba, jež je hrdinou detektivních či kriminálních příběhů, se musí aktivně pohybovat v terénu a v „kriminálním prostředí“. Toto běžně používané sousloví je poněkud problematické, protože vytváří mylný dojem, že je společnost a zločin jaksi rozdělen, zatímco ve skutečnosti koexistují v jedné entitě. Jeho význam je tedy třeba upřesnit. Tímto souslovím je tedy míněno místo, kde se kumulují osoby důvodně podezřelé z páchání trestné činnosti a kde existuje oprávněný předpoklad toho, že je zde trestná činnost páchána. Proto se tato práce bude dále zabírat pouze detektivy, ti tuto podmínku splňují zřejmě nejvíce ze všech osob, které jsou ve služebním poměru kriminální policie. Oba termíny kriminalista i detektiv mohou být (a v této práci jsou) chápány jako synonyma. Jejich konkrétní použití bylo ovlivněno kontextem, v němž se vyskytují.

1.4 POLE VÝZKUMU

Cílem této práce je specifické sociální pole. Bourdieu charakterizuje společnost jako určitý prostor, jenž je vyplněn protichůdnými pozicemi, které jsou okupovány jednotlivci, mezi nimiž probíhá neustálý symbolický boj o lepší, výhodnější pozici. Sociální pole vymezuje jako relativně autonomní část s vlastními pravidly a specifickou strukturou. (1998:9-20). Sociálním polem, kterému se věnuje tato práce, je partikulární část aparátu státní policie. Policie jako celek je výkonnou složkou státu. Postavení a činnost Policie ČR je vymezeno Zákonem č. 273/2008 Sb. Krajské ředitelství policie hlavního města Prahy je jedním z útvarů s celopražskou působností. Mimo jiné zde sídlí i služba kriminální policie a vyšetřování. Dle zaměření je rozlišován Odbor obecné kriminality (OOK) a Odbor hospodářské kriminality (OOH). Výzkum byl prováděn mezi detektivy Odboru obecné kriminality.

Tento odbor se skládá z 9 oddělení, která jsou rozdělena dle svého zaměření na určité typy trestné činnosti.

1. oddělení – vraždy, násilí
2. oddělení – loupeže, požáry, výbuchy
3. oddělení – mládež, mravnost
4. oddělení – majetek/motorová vozidla
5. oddělení – majetek/byty, podvody
6. oddělení – pátrání po osobách a odcizených věcech
7. oddělení – stálá výjezdová služba
8. oddělení – drogy
9. oddělení – extremismus

Počet osob na jednotlivých odděleních se pohybuje mezi 20 – 30.

2 MASOVÁ MÉDIA A MEDIÁLNÍ PRODUKTY

Masová média umožňují masovou komunikaci a prostřednictvím mediálních produktů významně ovlivňují či přímo vytváří stereotypizované představy a obrazy. Denis McQuail jako „masová média“ označuje organizované prostředky komunikace na velkou vzdálenost, s mnoha příjemci a v krátkém čase. Dále pak zdůrazňuje, že nevýznamnější vlastností masového média je ta skutečnost, že médium je určeno pro mnoho spotřebitelů. (2009:16,66). Mediální produkt bychom mohli charakterizovat jako to, co je uživateli nabídnuto jako jednorázově či opakovaně zveřejňovaný celek, popřípadě části tohoto celku, pokud jsou identifikovatelné. Zveřejnění může být obecně dostupné a jeho užití je pak vázáno pouze na dostupnou uživatelskou technologii. Může však být také podmíněno přímým nákupem produktu, například koupí výtisku novin nebo časopisu či vstupenky do kina. (Jirák a Köpplová 2009:249).

Média jsou zdrojem informací a zábavy. Mediální produkty je pak možné rozlišovat dle různých hledisek. My bychom se však mohli pro naše potřeby přidržet úvodní věty tohoto odstavce, a rozdělit je tedy podle jejich primární či deklarované funkce. Tedy do dvou skupin podle toho, zda je cílem daného produktu konzumenta informovat či pobavit. První skupinu bychom mohli nazvat jako „zábavnou“. Patří sem televizní seriály, filmy, divadelní hry nebo třeba knihy. Ústředním cílem této mediální produkce je konzumenta zaujmout a pobavit.

Druhou skupinu bychom mohli nazvat jako „informativní“. Jedná se tedy o produkci primárně informativně zaměřených mediálních produktů, jako jsou noviny, informační servery, zpravodajství všeho druhu, dokumentární filmy a tak dále. V tomto případě je hlavním cílem příjemce „informovat“. Na tomto místě je nutné podotknout, že výše zmíněné teoreticky vymezené skupiny mediálních produktů (zábavná a informativní) byly koncipovány ve smyslu stanovení určitého sumarizovaného typu.

Bylo by jistě možné najít množství diskutabilních případů, jež nespádají ani do jedné ze skupin či spadají do obou, protože jich cílem je příjemce jak pobavit, tak informovat (infotainment) – sem patří třeba rozhlas či časopisy.

Zamyslíme-li se však nad výše vytyčenými skupinami mediální produkce v kontextu stereotypizovaných představ o kriminalistické každodennosti, nejspíš dojdeme k závěru, že naše představy o ní stojí zejména na mediální produkci, jejíž funkce je primárně „zábavná“. Konkrétně filmy, televizní seriály a knihy zřejmě nejaktivněji utváří naši představu o výkonu kriminalistické práce a každodennosti. Mezi obrazy či žánrovými figurami produkovanými médii a realitou je možné pragmaticky předpokládat určitou rozdílnost. Denis McQuail hodnotí vztah mediální komunikace a reality takto: „Masová komunikace byla od samého počátku více představou než realitou. Pojem zahrnuje podmínky a procesy, jež jsou teoreticky možné, ale v čisté podobě se vyskytují jen vzácně“. (2009:67).

2.1 MEDIÁLNĚ VYTVÁŘENÉ STEREOTYPY

Sociologický slovník vykládá význam slova stereotyp jako jednotvárný, ustálený, navyklý vzorec chování a myšlení. (Geist 1992:452-4). Mediálně vytvářené stereotypy bychom tedy mohli charakterizovat jako určité šablonovité mentální obrazy či figury, pro něž je charakteristické to, že shrnují znaky, které jsou údajně typické pro určitou skupinu osob, povolání, rasu atd. a které vznikly na základě působení masmédií a jejich produktů. (Geist 1992:452-3). Mediální produkty prostupují a pronikají do našeho každodenního života, vyhnout se tedy jejich vlivu snad ani není možné. Naše představy o každodennosti kriminalistů jsou s vysokou pravděpodobností formovány zejména filmy a televizními seriály či knihami, které se věnují detektivní nebo kriminalistické tematice. Ty se vyznačují velkou variabilitou témat a prostředí, do nichž je děj zasazen. Tato variabilita je však jen zdánlivá. Jsou zde některé prvky, postavy a dějová schémata, která se neustále opakují. Vždy musí být spáchán zločin, musí tedy existovat i jeho pachatel a osoba, která ho odhalí.

Mediální komunikace je zpravidla jednosměrným procesem, kdy se informace pohybuje pouze od odesilatele k příjemci. Na tvorbě stereotypizovaných obrazů či představ se tedy zásadní měrou podílí tvůrce daného pořadu. Ale považovat příjemce sdělení jen za pasivní bytost by rozhodně bylo chybné. Jestliže dvěma různými lidmi (například muži a ženě) promítneme film, je pravděpodobné, že následně budou interpretovat děj také rozdílně. Jedná se tedy o určitý individuální proces percepce, zpracování a vyhodnocení podnětů, jehož výsledkem je subjektivní, individuální představa či obraz. Nutno však poznamenat, že jak mediálně vytvářená realita, a tedy i jí produkované stereotypy mohou být simulakrem, tedy virtuální kopíí neexistujícího originálu, která je reálnější než sama skutečnost. (Baudrillard 2001:71-7). Každý z nás určitým způsobem nabídku mediálních produktů, jež je dnes zejména díky internetu téměř nekonečná, selektuje. Účinky a působení médií jsou však otázkou také značně individualizovanou. Určit a charakterizovat nějaký všeobecně sdílený stereotyp kriminalistické práce, který je výsledkem působení masmédií, není cílem této práce. Jestliže vyslovíme slovo kriminalista či detektiv, každému z nás vyvstane zcela jiná představa. Někomu se zjeví Schimansky, někomu Sherlock Holmes a někomu třeba major Zeman. Jedinou možností, jak z toho zmatku ven, je stvořit a popsat vlastní, personální typ detektiva.

Pro mě je jedním z nutných atributů detektiva aktivní kontakt s „kriminálním prostředím“, kde se detektiv přímo v terénu setkává s podsvětím. Dále navštěvuje místa, kde se udál trestný čin, kde pátrá a vyšetřuje. Práce detektiva v sobě obsahuje prvky dobrodružství, akce, a tedy i určitého psychického a fyzického vypětí. Je detektiv sám? Ne není, má parťáka. Můj detektiv jezdí rychle autem a příliš se nerozpakuje použít služební zbraň. Můj detektiv také řeší případy všeho druhu a tak trochu rozumí mnoha kriminalistickým disciplínám, balistikou počínaje přes forenzní medicínu až po práci s výbušninami. Zdá se vám to trošku přehnané? Možná. A jaká je tedy vaše představa? Já se v této práci budu odkazovat k mnou vnímanému stereotypu.

3 KRIMINALISTIKA

Samotný pojem „kriminalistika“ byl údajně poprvé použit rakouským profesorem Hansem Grossem, který je tradičně označován jako „otec vědecké kriminalistiky“. Ten ji své knize Příručka vyšetřujícího soudce (1893) definoval jako nauku o reáliích trestního práva. (Musil, Konrád a Suchánek 2004:13). Slovník kriminalistických pojmů a osobností (Straus a Vavera 2010:154) charakterizuje kriminalistiku jako samostatný vědní obor, který zkoumá a objasňuje zákonitosti vzniku, zániku, vyhledávání, zajišťování, zkoumání a využívání kriminalistických stop, dále pak jiných soudních důkazů a kriminalisticky významných informací. Na tomto základě pak formuluje postupy, metody, operace, prostředky a doporučení pro proces poznávání kriminalisticky relevantních událostí v rámci podmínek trestního řízení. Kriminalistika je interdisciplinární věda, která tvůrčím způsobem pracuje s velkým množstvím poznatků a metod jiných oborů. Mezi ně patří zejména fyzikálně matematické a technické obory, biologie, medicína, psychologie, psychiatrie a další. Dále využívá poznatky ze speciálních oborů, například bioniky, biomechaniky, biochemie, kybernetiky, soudního inženýrství a dalších. (Straus a Vavera 2010:108). Kriminalistiku je možné také zjednodušeně charakterizovat jako vědní disciplínu, jejímž ústředním cílem je přispět k potírání zločinnosti tím, že poskytne policii a orgánům činným v trestním řízení účinné poznávací nástroje, které jí umožní odhalení trestných činů a usvědčení jejich pachatelů. (Musil, Konrád a Suchánek 2004:14).

Kriminalistika patří do širší skupiny takzvaných kriminálních či penitenciárních věd, které soustředí svou pozornost zejména na trestnou činnost, eventuálně i na další společenské jevy patologického charakteru. Mezi tyto vědy patří například kriminologie a viktimologie. Velmi těsný vztah má kriminalistika k právním vědám, zejména k trestnímu právu procesnímu a dokazování, dále pak k trestnímu právu hmotnému a správnímu právu, jehož součástí je policejní právo. (Musil, Konrád a Suchánek 2004:16-18).

3.1 PRVNÍ KRIMINALISTICKÉ METODY

Podle poznatků z historie je možné s vysokou pravděpodobností označit za první kriminalistickou metodu výslech, který se využíval ve starověkých společnostech, například v Řecku či Egyptě. (Straus a kol. 2003:5). Při troše snahy (a použití retrogresivní metody nebo aristotelské logiky) bychom zřejmě celkem snadno našli celou řadu zjišťovacích taktik a technik, které s relativní jistotou byly používány již v dávné minulosti a jež bychom z dnešního pohledu mohli pojmenovat jako kriminalistické. Je však otázkou, zda je možné hovořit o kriminalistických metodách v obdobích několika tisíc let před ustanovením kriminalistiky jako relevantní, systematické a vědecké disciplíny. Tento postoj se jeví jako poněkud zavádějící. Pokusíme se proto zaměřit pozornost na oblast Evropy a na mladší časová období, kdy byla již ustanovena věda v „dnešním smyslu slova“. Tedy jako konání, jehož cílem je systematické poznávání skutečnosti, kdy jsou za pomoci sběru a logického vyhodnocení empirických dat tvořeny teorie, která tato data objasňují. (Jandourek 2001:269). Největším podnětem pro vznik kriminalistické vědy však byla transformace evropské justice, kdy nově vyvstala potřeba relevantních důkazních prostředků.

3.2 JUSTICE A DŮKAZNÍ PROSTŘEDKY

Různé technické nebo vědecké poznatky byly využívány k důkazním účelům již před několika stoletími. Například písaři bývali přizváni pro ověření pravosti rukopisu – ve Francii bylo již roku 1570 ustanoveno sdružení soudních znalců písma. Někdy bývali přizváni lékaři k ohledání mrtvého. Je třeba si však uvědomit, že se jednalo o případy velmi vzácné a často také triviální. Prakticky až do 18. století se dokazování v trestním řízení opíralo hlavně o výslechy svědků a obviněných. Můžeme si připomenout zkoušku ohněm nebo vodou či metodu božího soudu (tzv. ordál). Šlo o populární metody evropského středověku a novověku, které na našem území byly zakázány až Marií Terezií.

Přičemž zejména doznání obviněného se přikládala velká důkazní váha, viz zásada inkvizičních procesů *confessio corona probationum* – doznání je korunou důkazů. (Musil, Konrád a Suchánek 2004:21). Je třeba si ovšem uvědomit, že vyšetřující soudce starověku a středověku neměl (vzhledem

ke stavu vědy a vzdělání) příliš nástrojů, jimiž by mohl zjistit nějaké bližší okolnosti trestného činu. Vědomí nedostatečné objektivity a hledání účinných nástrojů boje s kriminalitou byly hlavními podněty, které vzbudily potřebu specializovaného vědního oboru, jenž by empiricky prokazoval příčinné souvislosti mezi činem a pachatelem. Osvícenství a další pokrokové myšlenkové proudy, ale i všeobecný kulturní, hospodářský a civilizační rozvoj či významné sociální otřesy 18. a 19. století vedly k zásadním reformám evropského trestního procesu. Předchozí (inkviziční) model trestního řízení byl opuštěn a nahrazen takzvaným reformovaným kontinentálním procesem. V tomto období byly provedeny významné změny procesních předpisů, které také ovlivnily oblast dokazování (zrušení tortury a dalších forem nátlaku na obviněného). To sice vedlo k humanizaci trestního procesu, ale také vyvstala potřeba vybavit justiční a policejní orgány jinými účinnými prostředky a nástroji, které by jim umožnily efektivně bojovat s masově narůstající kriminalitou, z těchto podnětů byly zřizovány nové typy policejních útvarů, které byly budovány na racionálních principech činnosti, zde byly vyvíjeny a využívány nové metody policejní práce. (Musil, Konrád a Suchánek 2004:21). Na proměny v oblasti justice, práva a trestu, které byly započaty v 18. Století, je možné nazírat i poněkud jinou optikou. Michel Foucault ve své knize Dohlížet a trestat vykládá výše zmíněný proces „humanizace“ trestů jako následek přesunu v samotném předmětu operace trestání. Trest se z důvodu trvalejších následků přesunul z těla na mysl a duši provinilce. (2000:49).

3.3 PRÁVO, SPRVEDLNOST, TRESTNÝ ČIN

Hluboce se proměnil „zločin“ jako předmět, proti němuž míří trestní praxe, přičemž se proměnila spíše jeho povaha, kvalita a podstata než jeho formální definice. To, co je souzeno (přestupky a zločiny), je sice definováno trestním zákoníkem, avšak současně s tím se soudí i stíny v pozadí samotného případu. Nejen okolnosti činu, ale i to, co není právně kodifikováno; poznatky o zločinci a jeho minulosti, to jak ho hodnotí jiní, co od něj lze očekávat v budoucnosti. (Foucault 2000:50-1). V druhé polovině 18. století, kdy nastává období všeobecného zvýšení bohatství doprovázené demografickým nárůstem

se terčem lidové nezákonnosti stávají nikoli práva, nýbrž majetek. „Ekonomie nezákonností se restrukturovala spolu s rozvojem kapitalismu. (Foucault 2000:137). Skutečnost, že byla rozdělena majetková nezákonnost a nezákonnost právní, v sobě skrývá opozici mezi třídami, protože právě majetková nezákonnost byla nejpřístupnější lidovým vrstvám, zatímco buržoazie si rezervovala právní nezákonnosti pro sebe. A toto přerozdělení se dokonce promítlo do specializace soudních obvodů, majetkové delikty (krádeže) soudily řádné a trestní soudy, zatímco právními delikty (podvody, daňové úniky) se zabývaly speciální právní instituce, jejichž jednání končila smírem, vyrovnáním, mírnými pokutami atd. (Foucault 2000:137).

4 POLICEJNÍ ODDÍLY MODERNÍHO TYPU

Na počátku systematictějšího bádání a boje se zločinem je tradičně stavěna osobnost britského prozaika, básníka, dramatika a právníka Henriho Fieldinga (1707-1754). Fielding byl aktivním průkopníkem kriminalistických postupů, navrhl reformu policie, a prosadil některé změny v zákonech. (Straus a Vavera 2010:246). V roce 1748 byl zvolen do pozice westminsterského smírčího soudce, po krátkém čase ve funkci však došel k závěru, že stávající bezpečnostní situace Londýna je skutečně kritická. Po několika setkáních se mu podařilo přesvědčit státního sekretáře pro vnitro o nutnosti zřízení nového policejního oddílu. Fielding za finanční prostředky uvolněné z fondu Secret Service v roce 1749 zformoval tým dvanácti mužů, kteří se tak stali pravděpodobně prvními kriminalisty na světě. Tento tým byl znám jako „lidé pana Fieldinga“ (Mr. Fielding's Men) nebo také „Bowstrítští běžci“ (Bow Street Runners) podle ulice, kde sídlila Fieldingova kancelář. (Thorwald 1964:40-8). V Anglii tehdejší doby bylo nepřípustné obléci je do uniformy, proto se jejich poznávacím znamením stala červená vesta, pod níž nosili zbraň. I přes několik úplatkářských excesů dosáhl Fielding se svým týmem velkých úspěchů.

Jako další významný mezník ve formování specializovaných policejních oddílů bývá označován rok 1812, kdy byla založena francouzská Sûrete (bezpečnost). Toto slavné pařížské oddělení kriminální policie založil Eugène Francois Vidocq. (Straus a Vavera 2010:303-4). Nevídané úspěchy, kterých dosáhl, stály nejen na Vidocqově precizním a inovativním přístupu, ale také na dokonalé znalosti kriminálního prostředí, jež plynula z jeho vlastní kriminální minulosti. Při budování svého týmu se řídil zásadou, že „zločin může být potřen jen zločincem“. (Thorwald 1964:12). Během svého působení zbudoval velice podrobný archiv, kde byly uloženy pečlivé záznamy o jemu známých zločincích, ale i detailní popis jejich vzhledu a „pracovních metod“.

Anglická policie je oproti ostatním sborům Evropy, dá se říci, výrazně mladší. V době založení Scotland Yardu (1829) měla za sebou francouzská policie již osmdesát let svého trvání. Příčinou tohoto faktu byly obavy

konzervativní anglické veřejnosti, jež dlouho vnímala samu existenci jakékoli policie jako přímé ohrožení občanských svobod. Ochrana pořádku a majetku byla tedy dosud takřkajíc věcí občanů samotných. Ti byli odkázáni na pomoc špatně placených smírčích soudců, v jejichž řadách panovala korupce. Nebo samozvaných detektivů, takzvaných „chytačů zlodějů“ (Thief Takers), kteří byli placeni státem, obcemi nebo z částky, která byla vypsána za dopadení pachatele. (Thorwald 1964:40-4). Situace se však stala natolik kritickou, že se Robert Peel, státní tajemník pro vnitro, rozhodl bez ohledu na celkem nepříznivý postoj veřejného mínění zřídit ve státě policejní moc. Hlavním úkolem uniformovaných policistů bylo hlídkovat v ulicích, kde měli působit jako prvek prevence, aktivně zamezovat páchání trestné činnosti, zajišťovat pachatele, a v neposlední řadě pomáhat občanům. Reformou police se bohužel nepodařilo skutečně potlačovat a objasňovat spáchané trestné činy, větší aktivita v terénu vedla spíše k rafinovanějším a skrytějším formám kriminality. Na základě pozitivních předchozích zkušeností, kdy byly do kriminálního prostředí vysílány seržanti v civilu, bylo v roce 1842 zřízeno první detektivní oddělení (Detective Branche) ve Scotland Yardu. (Arnau 1998:150-8).

5 HISTORIE KRIMINALISTICKÝCH METOD

Snaha o přesnou dataci vzniku takřka jakékoli vědecké disciplíny je poněkud problematická. Spíše se jedná o určitý časový úsek, kdy se formují atributy a prvky nově vznikající vědy. Straus ve svých Dějinách československé kriminalistiky konstatuje, že „historie kriminalistiky je prakticky historií kriminalistických metod“. (2003:5). Kriminalistika jako systematizovaná vědecká disciplína je produktem druhé poloviny devatenáctého století. Zhruba v tomto období se konstituovaly základy klasických kriminalistických metod, například antropometrie, kriminalistická fotografie, daktyloskopie, kriminalistická biologie a chemie, balistika či trasologie.

V současné kriminalistické praxi jsou využívány desítky metod zejména technického nebo přírodovědného charakteru. V počátcích kriminalistiky byla nejpalčivějším problémem spolehlivá identifikace a ztotožnění osob. Prvními, a jistě můžeme říci, průkopnickými metodami, které se pokoušely tento problém vyřešit, byla kriminalistická fotografie, bertillonáž (antropometrie) a daktyloskopie. V následujících kapitolách se ve zkratce pokusíme nastínit nejen princip a využití, ale i historické okolnosti výše zmíněných, dnes již klasických kriminalistických metod. Nejprve však uděláme drobnou odbočku ke dvěma ze sociálně antropologického hlediska jistě pozoruhodným pokusům, které si v prvním případě kladly za cíl najít spojitost mezi sociálním prostředím a kriminalitou a v případě druhém mezi vnějším fenotypem osob a kriminalitou.

5.1 HOMO CRIMINALIS: PERSONIFIKACE ZLOČINU A ESENCIALIZACE ZLOČINCE

V devatenáctém století bylo učiněno několik pokusů nalézt a vědecky zdokumentovat určité spojitosti mezi zločinem a fyzickými, psychologickými či sociálními atributy pachatelů. Belgičan Adolphe Quetelet (1796-1874) a Francouz André-Michel Guerry (1802-1866) jsou považováni za zakladatele takzvaných morálních statistik. Ty se pokoušely odhalit na základě statistických údajů o výskytu určitých sociálních jevů, které byly obecně považovány za určující pro sociálně patologické úkazy, spojitost mezi těmito jevy

a kriminalitou. Výsledky těchto výzkumů poukázaly na silnou spojitost mezi pohlavím a zločinem či věkem a zločinem, dále byly odhaleny některé další faktory, jako prostředí, chudoba, vzdělání a alkohol. Hlavním přínosem této dvojice je však jejich pomoc při zavádění statistické techniky do kriminalistiky.

Na základě frenologické teze, jež byla v druhé polovině devatenáctého století darwinisticky reinterpretována, se zrodila teorie, podle níž bylo údajně možné usuzovat dle fyzických atributů na mentální a morální dispozice individua. Klasikem sociálně-darwinistického přístupu byl italský lékař, psychiatr a tvůrce kriminalistické antropologie Cesare Lombroso (1835-1909). Ve své studii Zločinný člověk vypracoval koncepci zločineckého typu (*homo criminalis*), který se vyznačuje určitými jasně definovatelnými antropometrickými parametry a jenž pochází především z nižších vrstev urbanizovaného prostředí. (Budil 2007:482). Lombrosovy teorie byly později označeny jako zcela nevěrohodné, ale teze o propojení mezi biologickými charakteristikami individua a kriminalitou se v různých podobách vyskytují i později.

5.2 KRIMINALISTICKÁ FOTOGRAFIE

Rok 1838 je považován za rok vynálezu daguerrotypie (podle L. J. M. Daguerre). Tato protofotografie měla však ještě množství nevýhod (malá citlivost ke světlu, vysoká cena, nemožnost dalších kopií). I přesto již o dva roky později nechává francouzská policie daguerrotypovat tváře všech zločinců, které zadrží. Zejména v druhé polovině devatenáctého století začala po celé Evropě vznikat alba pachatelů, kteří byli fotografováni na speciální nejprve dvou a později třídílné fotografie. Při fotografování pachatelů se kromě snahy zachytit je v té podobě, jak při spáchání činu vypadali, projevovala i snaha ukázat předměty jejich zájmu. A tak se v rukou například zlodějů objevovaly husy, slepice nebo třeba kostelní pokladničky. (Straus, Vavera a kol. 2012:342-7). Fotografie byla využívána i na místě činu, kde bylo třeba zachytit jeho podobu, a zejména zaznamenat kriminalistické stopy. Fotografie sice byla určitým přínosem, avšak lidské tělo a tvář se může velmi změnit, proto bylo nutné pokračovat v hledání jiné, lepší, a hlavně spolehlivější metody, která by vyřešila problém identifikace osob.

5.3 BERTILLONÁŽ

Louis Aphonse Bertillon (1853-1914) byl pomocným úředníkem prvního oddělení policejní prefektury v Paříži. Na počátku jeho objevu byla hypotéza, že každého člověka je možné odlišit na základě exaktního měření vybraných tělesných rozměrů. Tento identifikační systém vycházel ze dvou poznatků antropometrie. Zaprvé, po dosažení dvaceti let se rozměry lidských kostí již nemění. A zadruhé, není možné nalézt dvě osoby s naprosto identickými rozměry těla. (Straus a kol. 2003:48-53). Zjištěné rozměry zaznamenával na jím vyvinuté evidenční archy, jež dále systematicky řadil a klasifikoval. Za počátek bertillonáže je považován rok 1879, do praxe pařížské policie byla zavedena již o čtyři roky později. Používání této metody se nečekaně rychle rozšířilo po celém světě, avšak zanedlouho byla nahrazena daktyloskopií.

5.4 DAKTYLOSKOPIE (DERMATOGLYFIKA)

Kriminalistická daktyloskopie je první metodou, pomocí níž bylo možné relativně spolehlivě provést identifikaci osoby. Tato metoda využívá zejména skutečnosti, že kresba papilárních linií je celoživotně neměnná a že neexistují dva jedinci se zcela shodnou papilární kresbou. Výhodou této identifikační metody je její relativně vysoká spolehlivost, rychlost a nízké náklady.

S prvopočátkem daktyloskopie je spojeno jméno českého vědce Jana Evangelisty Purkyněho (1787-1869). Ten ve své habilitační práci Rozprava o fyziologickém výzkumu smyslu zrakového a soustavy kožní jako první na světě popsal a klasifikoval devět základních kreseb papilárních linií na posledních člancích prstů. (Arnau 1998:248). Je však třeba podotknout, že tyto výzkumy byly motivovány výhradně Purkyněho biologickým zájmem.

Další velmi významnou osobností světové daktyloskopie je William James Herschel (1833-1917). V období mezi lety 1853 – 1875 byl ve službě anglické celní správy v Indii. (Straus a Vavera 2010:255). Při své práci narazil na problém masivního zneužívání důchodů penzionovanými indickými vojáky. Právě přemýšlení nad tím, jak zamezit podvodům, přivedlo Herschela

k myšlence identifikace osob na základě porovnání otisku prstu. Se systematickým experimentováním s otisky prstů začal již v roce 1858. Avšak až o devatenáct let později se rozhodl napsat dopis adresovaný generálnímu řediteli věznic v Bengálsku, v němž předložil novou metodu identifikace osob pomocí otisků prstů, které díky svým dlouhodobým pokusům považoval za celoživotně neměnné. Za několik dní však obdržel zamítavé stanovisko. (Thorwald 1964:21).

Otisků prstů povšiml i Henry Faulds (1843-1930). Tento skotský lékař působící v Japonsku se zřejmě zcela nezávisle na Herschelovi setkal s otisky prstů v roce 1879, údajně na střepech prehistorických hliněných nádob. Je třeba podotknout, že ve východní Asii (Čína, Japonsko, Korea, Laos, Kambodža) fungoval otisk prstu či celé ruky jako určitá forma podpisu již dlouhou dobu, například v Číně je tato praktika známa již od 7. století před Kristem. (Thorwald 1964:22). Doktor Faulds zaslal roku 1880 dopis adresovaný britské redakci časopisu Nature, kde popisoval výsledky svého jen ročního bádání. Stejně jako Herschel došel k závěru, že papilární linie na posledních člancích prstů jsou po celý život stejné a mohou sloužit k identifikaci lépe než fotografie. Toto zjištění však bylo doplněno o další velice originální myšlenku, že i zcela suché ruce, které se dotknou předmětu, na něm vždy zanechají své stopy. Díky tomuto faktu je tedy pak možné nalézt osobu, která se předmětu dotkla. Mezi Fauldsem a Herschelem později nastal spor o prvenství objevu. Herschel argumentoval svým mnohaletým výzkumem a napadal Fauldse, jak mohl během pouhého roku dojít k závěru o neměnnosti linií. Herschel zamýšlel využít otisky prstů k identifikačním účelům, kdežto Faulds viděl ve svých objevech potenciál, který by mohl být využit při boji se zločinem. (Straus a kol.2003:55-8). Spor o prvenství však dodnes nebyl zcela uspokojivě vyřešen.

Roku 1888 se anglická vědecká společnost (Royal Institution) začala zajímat o bertillonáž, která se ve Francii již několik let využívala v praxi, a požádala svého člena sira Francise Galtona (1822-1911), aby na toto téma promluvil na zasedání. Antropometrický znalec Galton však svou přednášku pojal jako pojednání o tématu identifikace a začal shromažďovat všechny

dostupné prameny o této problematice. Při svém pátrání narazil na metodu dermatoglyfické identifikace. Galtonovi se po dalším studiu problematiky podařilo podpořit identifikační hodnoty daktyloskopie tím, že stanovil tři dodnes platné fyziologické zákony.

V souvislosti s vývojem daktyloskopie je třeba zmínit ještě dvě jména – Edward Richard Henry a Juan Vucetich. Jejich hlavní zásluhou je další zdokonalení systému klasifikace papilárních linií. Dále je třeba zmínit i jejich intenzivní snahu o prosazení této metody do kriminalistické praxe. V roce 1902 v USA začíná první systematické využívání otisků prstů k identifikaci osob. Jak již bylo výše zmíněno, betrillonáž byla zcela opuštěna, ale dodnes se v kriminalistice samozřejmě používá fotografie a daktyloskopie, ta je však ve stále větší míře nahrazována analýzou DNA.

6 ETNOGRAFIE DETEKTIVNÍ PRÁCE

Jak již bylo výše zmíněno, výzkum byl prováděn v budově Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy, kde mimo jiné sídlí i 9. oddělení kriminální policie Odboru obecné kriminality (OOK). Výzkumné rozhovory byly provedeny s osobami z 1. odd (vraždy, násilí), 2. odd (loupeže, požáry, výbuchy), 4. odd (majetek/motorová vozidla) a 7. odd (stálá výjezdová služba).

6.1 KONVERZAČNÍ PARTNEŘI

Prakticky jediným kritériem při výběru konverzačních partnerů byl požadavek aktivního výkonu služby na pozici detektiva na některém z oddělení, která patří do oblasti tzv. obecné kriminality. Kriminalita je tradičně dělena na obecnou a hospodářskou. Pro tento výzkumný projekt byly tedy zcela záměrně vyhledávány osoby z oddělení obecné kriminality. Celkově se podařilo zrealizovat rozhovor s 10 detektivy. Mezi dotazovanými byly dvě ženy, a protože zákon v tomto případě nerozlišuje mezi pohlavími, já to také dělat nebudu. Co by asi bylo ženským ekvivalentem slova detektiv? Věkové rozvrstvení respondentů se pohybovalo od 29 do 57 let. Všichni respondenti byli vysokoškolsky vzdělaní. Nejnižší dosažený stupeň vzdělání v této skupině byl bc. a nejvyšší JUDr. Dotazovaní byli ve služebním poměru od 7 do 35 let (nejen na oddělení kriminální policie). Křestní jména dotazovaných byla pozměněna, pro lepší orientaci v textu a mezi respondenty je v závorce vždy uváděn jejich věk.

6.2 ROZHOVORY

Délka jednoho rozhovoru se pohybovala mezi jednou a třemi hodinami. Se třemi respondenty jsem se sešla vícekrát. Celkově jsem tedy se svými konverzačními partnery prohovořila něco kolem dvaceti hodin. Rozhovory byly záměrně prováděny vždy pouze s jednou osobou. Důvodem byla obava, že přítomnost třetí osoby by rozhovor mohla deformovat či určitým způsobem ovlivnit výpověď nebo ho zneřehlednit. Rozhovory byly vždy realizovány v prostředí kanceláře každého z dotazovaných. Je třeba podotknout,

že na počátku výzkumu nebylo vůbec jasné, jak budou konverzační partneři na tento návrh reagovat, ale jak se později ukázalo, toto řešení bylo i jimi vnímáno jako nejlépe vyhovující. Záměr realizovat interview v kancelářích informantů vycházel ze tří předpokladů. Zaprvé, předpokládala jsem, že respondenti se budou cítit ve svém „přirozeném“ prostoru příjemněji a klidněji, což by mohlo mít pozitivní vliv na míru otevřenosti a upřímnosti výpovědí. Zadruhé, sama návštěva kanceláří byla jistým dílčím „zúčastněným pozorováním“ nebo snad dokonce „terénním výzkumem“. A za třetí, byl zde poněkud pragmatický předpoklad, že jestliže oslovená osoba svolí s rozhovorem, bude mu spíše ochotna obětovat část své pracovní doby než svého volného času.

Již před zahájením výzkumu jsem na základě svých předešlých zkušeností viděla nahrávání jako ideální způsob, jak rozhovory zaznamenávat. Obávala jsem se ale, zda k tomu oslovené osoby svolí. Musím se přiznat, že ve hře chvíli byl i ošklivý nápad nahrávat rozhovor potají. Lákavý byl zejména z toho důvodu, že bych vlastně jen aplikovala praxi, již tito lidé běžně provozují na jiných. Ovšem to byly jen takové teoretické hrátky pro mou vlastní potěchu z fantazírování. Při představě skutečné realizace tohoto nápadu jsem rychle pochopila, že na tohle nemám povahu ani nervy. S obavami jsem tedy předstoupila s tímto návrhem před svého prvního informanta. Nejprve jsem mu obšírně vysvětlila své výzkumné záměry, cíle a prostředky, jakými je mám v plánu naplnit, a také důvody, proč je pro mě důležité náš rozhovor nahrávat. Dále jsem ho ujistila, že tento výzkum je anonymní, a i kdybych se náhle rozhodla, že tento fakt změním, požádám ho o svolení a autorizaci textu. Byla jsem příjemně překvapena, že mou prosbu akceptoval, dá se říci, bez problémů, pouze během rozhovoru občas těkal očima na nahrávací zařízení, které leželo mezi námi na stole. Při obdobné situaci s dalším respondentem jsem byla již o dost jistější a tento návrh jsem již sdělovala spíše v oznamovacím, samozřejmém tónu.

Během rozhovorů se poměrně často stávalo to, že sklouzl spíše do Girtlerova „ero-epického“ rozhovoru, kdy dojde i na vyprávění a historky (2001:170-6). Tuto přirozenou tendenci hovoru jsem se nijak nepokoušela korigovat, kriminalisté (obzvláště ti služebně starší) jsou přímo zásobárnou příběhů o zvláštních případech a různých pracovních historek, které dobře a rádi vyprávějí.

6.3 JAK JSEM SE STAL DETEKTIVEM

Každý z rozhovorů začínal autobiografickým vyprávěním. Poté, co jsme probrali faktická data o respondentově věku, dosaženém vzdělání, odsloužených letech a kariéře, jsme celkem plynule přešli do oblasti „motivací“ a okolností, tedy za jakých okolností a proč se dotazovaná osoba stala detektivem. Odpovědi respondentů lze rozdělit do několika skupin. Jedna část respondentů uvedla, že jejich rozhodnutí bylo řízeno zejména tím, že náhradní vojenská služba u vojsk ministerstva vnitra, která fungovala jako „přípravný kurz“ pro budoucí policisty, byla kratší. Ti tedy prezentovali svou kariéru jako jakýsi nezamýšlený následek minulého rozhodnutí. Další část respondentů v této souvislosti hovořila o dědičnosti tohoto povolání či náhodě.

„No já teda znám hodně lidí, je to takový dědičný řemeslo...můj táta je policajt a brácha taky, my sme taková policejní rodina.“ (Karel, 29 let)

Pouze dvě osoby z celkového počtu uvedly, že práce detektiva je jejich (takřka) celoživotním přáním.

6.4 PROFESNÍ ŽARGON

Jedním z celkem dobře pozorovatelných atributů prakticky jakékoli profesní skupiny je její specifický jazyk, žargon či slang. Ten se nejvíce přirozeně projevuje během interakce s kolegy. Párkrát jsem během rozhovorů byla svědkem situace, kdy respondent a jeho kolega řešili nějaké pracovní záležitosti. Scénář tohoto krátkého setkání byl pokaždé prakticky stejný. Záměrně se bavili v duchu „no víš tamto“, používali svůj žargon a různé

profesní zkratky. A ačkoli jsem zcela nepokrytě (možná to byla chyba) sledovala takové komunikační interakce, vůbec jsem nepochopila, co vlastně říkají a o čem se baví. Utajení je zkrátka utajení.

Hned na začátku svého výzkumu jsem se rozhodla, že si budu specifické profesní výrazy zaznamenávat a že se pokusím vytvořit jakýsi minislovník kriminalistického žargonu (viz Příloha č. 1). Výsledek mého snažení je možné si prohlédnout v příloze. Nejprve jsem několikrát své konverzační partnery požádala o to, aby mi pomohli s jeho rozšířením a uvedli nějaké příklady. Jak jsem však záhy pochopila, tato metoda nefunguje. Vždy vyvolá jen dlouhé přemýšlení či takřka paralýzu respondenta, jejímž výsledkem nebylo takřka nic. Několik takových marných pokusů mě přivedlo k závěru, že používání profesního žargonu si z velmi podstatné části neuvědomujeme, a tedy jedinou možností, jak jej mohu zaznamenat, je přímé pozorování doplněné dotazy na vysvětlení.

Profesní žargon kriminalistů se z velké části skládá z žargonu galerie (podsvětí), vojska a justice, neboť se ustanovuje na průniku všech těchto jazykových kódů. Některá slova jsou i nekriminalistům celkem známá a jejich význam je možné odvodit ze souvislosti. Dále je tento žargon přebohatý na zkratky víceslovných názvů (např. espéjé – speciální pořádková jednotka, péemjé – pohotovostní motorizovaná jednotka). Nachází se zde ovšem také množství slov, jejichž původ je v minulosti anebo bůhvídkde. Například označení párkaři, jak se tradičně říká Oddělení hospodářské kriminality. Když jsem se zeptala, proč se jim tak říká, dostalo se mi odpovědi, že toto označení má svůj původ v předrevoluční minulosti. Tehdy bylo toto oddělení pověstné přijímáním úplatků všeho druhu.

6.5 KOMUNIKACE S KOLEGY

Další zajímavou věcí v komunikaci detektivů je tykání. Víím, že si mezi sebou zaměstnanci často tykají, bez rozdílu toho, zda se jedná o osoby ve služebním poměru či zaměstnance civilní. Když se setkají dva i zcela neznámí kriminalisté nebo zkrátka osoby ve služebním poměru, často si začnou zcela samozřejmě tykat. Tento typ komunikace probíhá i s dalšími složkami,

keré se často vyskytují na místě činu, například zaměstnanci záchranné a pohřební služby, hasiči atd. Když jsem se však několika konverzačních partnerů zeptala na pravidla tohoto zvyku, nedostalo se mi valné odpovědi. Jedná se zkrátka o nepsaný zvyk, jehož jediným pravidlem je, že žádné nemá. Tento před rokem 1989 zcela běžný model komunikace je však pomalu opouštěn.

„Dřív sme si tykali všichni, havrani, záchranka a policajti, i s šéfama sme si tykali...ale dneska je to jiný.“ (František, 54 let)

„Někdy si tykáme, to je jak kdy... ale se šéfama zas tak moc ne.“ (Jitka, 33 let)

Dnes automatické tykání praktikují zejména osoby, jejichž služební kariéra začala již v socialistické éře. Ty také několikrát hovořily o celkové proměně atmosféry, již byly svědky, když prožily rozpad dřívější silné skupinové koheze a pocitů solidarity, jež panovala v jejich řadách. Určitou analogii bychom snad mohli hledat i v soudružském tykání, které v socialistické éře zdůrazňovalo a formálně utvrzovalo představu všeplatné mezilidské rovnosti.

6.6 KAŽDODENNOST DETEKTIVA

Popis pracovních aktivit detektivů je poněkud zamotaná a komplikovaná záležitost. Určitá pracovní doba je samozřejmě stanovena i zde. Tak jako v jiných povoláních i zde se pracuje od – do. Každý pracovní den začíná poradou, kde se probírá, co je nového. Podstatná část pracovní doby je věnována administrativním úkonům a celkově práci s dokumenty všeho druhu (spisy, svodky, audiozáznamy, fotografie, videozáznamy, atd.), odehrává se tedy v kancelářích.

„Já vím, že tady je to v pohodě v tom, že já dělám od půl osmý do tři čtvrtě na čtyři, jsou takový povinný, běžný věci, už profesionální rutina, který já vím, že nemůžu porušit a musej bejt...a pak to máš pod kůží a chováš se jako profesionál...“ (Honza, 55 let)

V práci detektivů se oproti jiným povoláním vyskytuje množství výjimek, kdy je třeba zůstat déle v práci nebo možná přesněji řečeno dokončit započatou věc. Zůstat v práci také ne vždy znamená být v kanceláři fyzicky. Zůstat v práci je obrat, kterým bývá označována jakákoli pracovní aktivita, tedy i v terénu, nebo jak říkají detektivové, v prostředí nebo venku.

„Jsou i lidi, který v kanclu moc nevidíš, ty pořád někde lítaj, běhaj, šouněj, baví je to.“ (František, 54 let)

Obvyklé pracovní aktivity jsou v nepravidelných intervalech kombinovány s dalšími typy služeb, jako je dosah (pracovní pohotovost) nebo výjezd (čtyřadvacetihodinová služba na stálé výjezdové službě). Sama formulace obvyklé pracovní aktivity je poněkud zavádějící, detektivové jsou operativně používáni na výkon určité škály úkonů podle aktuálních potřeb svého, ale i jiných oddělení. V této práci je vyžadována a ceněna jistá univerzálnost a flexibilita. Zmíněná nepravidelnost pracovního vytížení a frekvence služeb bývají příčinou toho, že detektivové nevědí, co přesně je za den, zda je víkend nebo pracovní den. Celkově jako pracovní nejvypjatější fázi při práci na případu všichni respondenti shodně označili dobu, kdy je těsně před realizací, tedy před zadržením pachatele, jemuž je následně sděleno obvinění ze spáchání trestného činu. Na dobu před realizací velkého případu bývá nasazeno maximální možné množství osob. Detektivové pak zůstávají v práci i několik dní nonstop. Paradoxně však dodávají, že někdy je nejvíc práce až po realizaci.

„Tahle práce je hrozně nárazová... takže fakt nevíš, co bude zítra.“
(Dáša, 57 let)

V práci detektivů hraje velkou roli čekání nebo možná přesněji řečeno vyčkávání. Na případu se může pracovat několik měsíců nebo třeba i rok a déle. Pomalými koordinovanými kroky se detektivové dostávají blíže a blíže, a jak sami říkají, až když máš na patrony, můžeš střílet (v překladu: až když

máš dostatek důkazů proti pachateli, tak ho můžeš zatknout). Práce detektivů se podobá šachové partii, kdy je třeba vždy promyslet několik tahů dopředu. Jeden unáhlený krok by mohl vyplašit pachatele a pokazit mnohaměsíční práci všech lidí, kteří na případu spolupracovali. Kdosi mi řekl, že „**je to taková hra kdo s koho**“. Několik konverzačních partnerů shodně zhodnotilo, že pracovní výsledky jsou vždy záležitostí týmové práce, jednatelce nedokáže nic. Za všeobecně ceněnou a celkově důležitou vlastnost detektiva jsou považovány jeho komunikační schopnosti a dovednosti. Právě ty jsou hodnoceny jako klíč k úspěchu, protože jsou důležité nejen při komunikaci s veřejností, ale i pro týmovou spolupráci.

„Komunikace je daleko, daleko důležitější, než jestli má někdo bouchačku... jak člověk není komunikativní, tak by tu práci ani dělat neměl... třeba výslech to je hrozný umění a hrozná věda.“ (Petr, 57 let)

Během rozhovorů detektivové svou práci charakterizovali pomocí slov jako kreativní, proměnlivá, pestrá, zajímavá a různorodá. Všichni komunikační partneři také odpověděli kladně na otázku, zda je práce baví. Několik z nich svůj pocit ještě podpořilo prohlášením, že tahle práce se pro peníze snad ani dělat nedá.

„Policajt, kterýho ta práce nebaví, tak by jí ani neměl dělat, bez toho to prostě nejde... když tě to nebaví, tak pak děláš jenom to, co musíš, a ty výsledky nejsou.“ (Dáša, 57 let)

6.7 STEREOTYP

Je vůbec možné u takového zaměstnání hovořit o stereotypu? Ano, ten zkrátka nastane vždy. Ale kdy? Na tuto otázku jsem obdržela několik poměrně odlišných či přímo protichůdných odpovědí. Někteří dokonce vyřkli konkrétní časový údaj, po němž se tento pocit dostavil. Udaná léta se pohybovala mezi 7 až 15 lety výkonu služby. Ale vzápětí hovořili o tom, že to, co je neustále nové a jiné, jsou případy a jejich pachatelé. Detektivové říkávají, že každý pachatel

je osobnost. Nutno však podotknout, že tímto výrazem je míněna skutečnost, že v jakémkoli jednání lidí, tedy i v páčání trestné činnosti se vyskytují znaky individuálních rysů, stylů a specifických modelů myšlení.

„Je to pestrá práce, je to určitý dobrodružství, je to každý den jinak.“

(Petr, 57 let)

“Když seš tady na tomhle fleku, tak je to obrovská svoboda, svým způsobem, kterou si po čase dokážeš vypěstovat... nechají tě to dělat, jak chceš.“

(Honza, 55 let)

Z odpovědí vyvstává určitá rozporuplnost. Na jedné straně je zde množství rozličných úkolů, které detektivové plní, a lidský element, z něhož vyplývá určitá variabilita, kreativita a strategie, kterou je třeba pro dopadení pachatele uplatnit. Na straně druhé pak limitovaná sada nástrojů a možností, jež mohou k dopadení vést. V určitém smyslu je zde vždy stejný nebo velice podobný rámec, do kterého jsou dosazeni jen jiní lidé.

„Jenže po těch letech ti to přijde stejný, pak přijde ten syndrom vyhoření, kterej já už na sobě cejtím posledních pět let.“ (Honza, 55 let)

Někteří hovořili o takzvaném dynamickém stereotypu. Sociologický slovník jej charakterizuje jako schémata činností, jež jsou zafixovány stálým opakováním, které jsou vykonávána téměř automaticky. (Geist 1992, s 455.) Je třeba však vzít v úvahu, že tato poznámka se vztahuje spíše k určitým nacvičeným praktikám nebo formálním krokům, které jsou nutnou součástí výkonu služby.

„Ono se říká dynamickej stereotyp, kterej by mohl přejít až k profesionální deformaci, ale to je taky pravda.“ (Pavel, 53 let)

6.8 NÁSLEDKY POVOLÁNÍ

Další okruh otázek se soustředil na problematiku, s určitou nadsázkou snad mohu říci následků povolání mentálního (fyzického) charakteru. V běžné řeči se používá sousloví profesionální deformace. Detektivové jsou záměrně pomocí takřka vojenského drilu vedeni k tomu, aby určité kroky, jež se týkají například jejich vlastní bezpečnosti, prováděli automaticky, nevědomě. Pomocí souboru pravidel, která dodržují, se stávají skutečnými profesionály. V práci detektiva je důležité věnovat pozornost každému detailu, ať při pohybu v terénu nebo třeba při výslechu svědka či podezřelého. Detaily jsou klíčové, právě pachatelem opomenutý detail může vést k jeho odhalení.

Dle služebního zákona (č.273/2008 Sb. §10) je policista povinen podle svých možností a schopností zakročit, jestliže se vyskytne v situaci, kdy je páchána nezákonná činnost, a to i v době, kdy není ve službě. Detektivové nosí svůj služební odznak neustále u sebe. Dalo by se říci, že ho používají místo občanského průkazu. Kam tímto výčtem směřuji? Je vůbec možné tuto práci zcela opustit? Zkrátka zavřít dveře kanceláře a nebýt detektivem? Anebo je člověk ve službě vlastně pořád? Na tuto otázku jsem obdržela dvě zcela opačné odpovědi. Pouze dvě osoby z celkového počtu se vyjádřily v tom smyslu, že svou práci zcela opustí s koncem služby a ve svém volném čase neprovozují nic, co by se podobalo jejich pracovní náplni.

„Ze začátku, řekněme prvních 5 let, tak člověk tím žije tak nějak víc, ale pak po letech striktně rozlišujete práci a soukromí.“ (Petr, 57 let)

Zbývajících osm respondentů potvrdilo mou domněnku, že zkrátka není možné vše jednoduše opustit a že určitou profesionální deformaci asi mají.

„Ono se říkalo: skautem jednou, skautem na vždy. Tak se taky říká: poldou jednou, poldou navždy... a ono je to pravda, já ti řeknu otevřeně, je to pravda... já se dokonce občas přistihnu, že někde jdu a mám takovej ten policejní krok, takovej důstojnej.“ (s rukama semknutýma za zády jde pomalu po místnosti)
(Honza, 55 let)

Jestliže půjdete třeba s učitelem dějepisu na procházku historickým jádrem Prahy, je asi celkem dobře možné, že zanedlouho začne s výkladem o historii, zkrátka bude si s vámi povídat, kde se co v minulosti událo. Podobná situace může nastat, jestliže se budete po Praze pohybovat s detektivem, který také celkem mimoděk zahájí výklad. Ovšem tento se bude týkat případů, které v dané lokalitě vyšetřoval.

„Tohle mi vyčítaly i děti, že já jsem třeba jel autem a říkal sem, tady sem měl v osmdesátým vosmým voběšenýho chlapa, tady si bába strčila hlavu do trouby.“ (Pavel, 53 let)

Téma neschopnosti vystoupit z profesního kódu, zdá se, souvisí s přijetím či naopak popřením příslušnosti k jedné z několika sociálních identit. V tomto případě přijetí či popření příslušnosti k zaměstnanecké skupině, které se projevuje při běžném kontaktu s lidmi mimo danou zaměstnaneckou skupinu. K tomuto závěru mě dovedla skutečnost, že zmínění dva respondenti, kteří se nejvýrazněji vymezovali vůči tezi o profesionální deformaci, se v následném rozhovoru prohlásili, že svou příslušnost k policii pokud možno tají. A nebylo by možné právě toto utajení totožnosti prezentovat jako jeden z příznaků zmíněné profesionální deformace? Jaké jsou tedy důvody a příčiny tohoto rozhodnutí?

6.9 UTAJENÁ IDENTITA

Dva z celkového počtu dotazovaných se vyjádřili v tom smyslu, že svou práci ve styku s mimopracovní veřejností přímo tají. Jeden z respondentů uvedl, že si vymyslel neexistující úřednickou pozici, kterou běžně vydává za svou práci. Důvodů, proč respondenti svou práci tají, samozřejmě může být celá řada, počínaje nevyžádaným zájmem či dotazy, až po zkušenosti s přímo negativní reakcí okolí. Je všeobecně známo, že před 89. rokem byla policie vnímána jako nástroj režimu, a tedy i vztah veřejnosti k policii jako celku byl poměrně negativní. Závěry longitudinálního výzkumu Milana Tučka, který byl uveřejněn v Sociologickém časopise, naznačují pozitivní vývoj v této oblasti

(dostupné online). Tato studie se zaměřila na to, jakou prestiž mají vybraná povolání u české veřejnosti mezi lety 2004-12. Povolání policisty se v prvním roce průzkumu umístilo na dvacátém místě, zatímco v roce 2012 se umístilo na dvanáctém místě ze všech dvaceti šesti uvedených povolání. To naznačuje, že toto povolání je českou veřejností hodnoceno stále lépe.

“Ale no, já to neprezentuju, já se o tom nebavím... s někým se člověk baví líp, když neví, co děláte, když mu to řeknete, tak on už je ve střehu, to sou takový předsudky.” (Petr, 57 let)

“V dnešní době, když řeknu, co dělám, tak se otočí a odejde... mám neskutečně zlou zkušenost, já už to nikdy nikomu neříkám.” (Jiří, 29 let)

Několik dalších respondentů se zmínilo, že jejich odpověď na tuto otázku je přizpůsobena dané situaci. Jestliže zrovna nechtějí říci, jaké je jejich povolání, jednoduše odpoví, že jsou státními zaměstnanci, tak jak se to praktikovalo před rokem 89. Pouze jeden respondent prohlásil, že svou pracovní identitu netají nikdy.

“Já to říkám minimálně... vyhýbám se tomu, protože pak po tobě často někdo něco chce zařídit, ale úplně negativní reakci jsem nezažila.” (Jitka, 33 let)

“Dneska vidíš, že ta veřejnost už je někde jinde, normálně řekneš, že si polda, tak si polda... dřív si byl spojenej s tím režimem.” (Honza, 55 let)

6.10 PSYCHICKÁ ZÁTĚŽ

Práce detektiva je spojena s relativně velkou psychickou zátěží a stresem. Míra zátěže se samozřejmě může značně lišit zejména podle druhu trestné činnosti, jíž se daná osoba věnuje. Ukradené auto a jeho zdrcený majitel je sice nepřijemnost, ale s mrtvým kojencem v kontejneru se to asi nedá srovnávat. Každopádně prostředí a situace, v němž se detektivové každodenně vyskytují, vlastními kanceláři počínaje a třeba návštěvou patologie konče, nebývá hezké. Kontakt s podezřelými, svědky či poškozenými je stresující, často

nastávají značně emocionálně vypjaté situace. Proto jsem se pokoušela zjistit, co bylo nejtěžší překonat v jejich práci a jak se s takovými situacemi vyrovnávají. Většina dotazovaných nejprve o daném tématu hovořila, dá se říci, ve shodném duchu. Tedy zhruba v tom smyslu, že někdo tu práci zkrátka udělat musí, a ty jsi ten, kdo to dělá. Když jsou v práci, jako by se spustil nějaký modus, jenž jim nedovoluje situaci prožívat. Je třeba jednat a oni cítí, že jejich úkolem je situaci řešit, případně uklidňovat a koordinovat. Zkrátka na emoce není ani prostor ani čas.

“Je úplně jedno, jestli jedeš k mrtvému dítěti nebo k mladý holce.”

(Marek, 36 let)

Když jsme však dále pokračovali v rozhovoru na toto téma, sami začali vyprávět o tom, že určité emoční vypětí občas prožívají. Někdy mají soucit se zadrženými, kteří se dostali do potíží třeba ne zas tak úplně svou vinou a upřímně svých činů litují. A někdy se jim obzvláště smutné případy připomínají i několik měsíců.

“Někdy je to hrozně smutný... ne, že bych na to myslel hned, jak se vzbudím, ale máte to v sobě... pár věcí máte v sobě, ale není to nic, s čím by se nedalo žít.”

(Marek, 36 let)

Čtyři z dotazovaných však zmínili situaci, na kterou si podle svých slov nezvykli nikdy, a to je výkon role, které se říká smrtonoš. Jedná se o situaci, kdy detektiv musí oznámit tragickou zprávu příbuzným či blízkým osobám oběti. Dnes již sice existují určité metodické pokyny, jak tuto roli zvládnout a jak řešit možné krizové reakce. Co je však ve skutečném jednání s pozůstalými klíčové, jsou určité psychologické, komunikační schopnosti a zkušenosti detektiva.

“No, to je hrozný, je to vopravdu hustý... rád se tomu vyhnu, ale vobčas se stane, že se tomu nevyhnete.” (Petr, 57 let)

“Na tohle si člověk nezvykne, je to nepříjemný, když lidem takhle vpadneš do života.” (Honza, 55 let)

6.11 ŽENA DETEKTIV

Je asi úplně zbytečné říkat, že v týmech kriminální policie převažují muži. Po několika neúspěšných pokusech dopátrat se oficiálních údajů o celkovém počtu osob a zastoupení žen v týmech jednotlivých odděleních Krajského ředitelství, jsem došla k závěru, že se vlastně spokojím i s tím, co mi na tuto otázku odpovědí mí respondenti. Nejčastější odpovědí bylo tak dvě tři ženy z dvaceti osob. Dále jsem zachytila informaci, že největší koncentrace žen je na mládeži (3. odd. – mládež, mravnost), číselné odhady jejich počtu se však značně rozcházely. Přesné počty žen na oddělení však pro tuto práci nejsou nijak zásadně důležité. Tato orientační čísla proto považuji pro základní představu o proporčním zastoupení žen na jednotlivých odděleních za postačující informaci. Co mě však skutečně zajímalo, bylo, jak obě pohlaví hodnotí a vnímají vzájemnou spolupráci. Ta byla z obou stran hodnocena celkově pozitivně. Ovšem z mužské strany takřka vždy zaznělo „ale“, které se týkalo společných aktivit v rizikovém prostředí.

“Ne, já sem stará škola a mně se to prostě nelíbí... je to prostě pořád, ta ženská se svým způsobem v určitejch situacích snaží chovat jako chlap... ale když deš s tou holkou, tak máš pořád pocit, že jí musíš chránit... i když víš, že je dobrá, ale kdyby fakt šlo úplně do kecek, tak stejně bys jí musel pomoci, i když u toho chlapa se počítá, že si musí poradit.” (Honza, 55 let)

“Ty ženský... já si myslím, že no do tý kanceláře jo, ale když se pak šlo někam na zákrok nebo jsme narazili na nějaký problém, tak to bylo těžký.”

(František, 54 let)

“No já bych ženskou do dvojky teda nechtěl.” (Karel, 29 let)

Muži zkrátka shodně hodnotili ženy jako osoby, na které se v krizových situacích nemohou nebo nedokážou spolehnout. Své obavy ospravedlňovali tím, že ženy mají horší fyzické předpoklady, a také tím, že je prostě mají tendenci chránit. Také jsem se dozvěděla, že ženy nejsou nikdy stavěny, jak se říká, do první lajny, ať se jedná o rizikové situace v prostředí nebo třeba o vyšetřování na místě, kde se odehrál brutální zločin. Tyto názory by se na první pohled mohly jevit jako diskriminační. Ale poté, co jsem tyto postoje prezentovala respondentkám, jsem z jejich odpovědí pochopila mylnost svého postoje. Obě ženy shodně prohlásily, že si nepřipadají ze strany svých kolegů nijak upozadovány či protěžovány a celkově zhodnotily, že být ženou v převážně mužském kolektivu sice někdy má určité výhody, ale na druhou stranu i množství nevýhod. To, že záměrně nejsou vystavovány rizikovým situacím, ovšem nevnímaly jako diskriminaci, ba právě spíše jako pozitivum nebo jako doklad určitého strategického nakládání s lidskými zdroji.

“Spíš jsme někde vzadu... ale kdybych tam chtěla, tak se ozvu a oni mě tam nechají jít.” (Jitka, 33 let)

6.12 SYMBOL POLICISTY?

Všem dotazovaným jsem položila jedinou otázku, která zněla pokaždé zcela stejně: Co je symbolem detektiva? Předpokládala jsem, že nejfrekventovanější odpovědí bude služební odznak. Co může být symboličtějšího? To je přeci nejtypičtějším atributem detektiva, odznak v koženém pouzdře, jímž prokazuje svou identitu. Jak jsem se mýlila. Pouze jeden z dotazovaných na otázku odpověděl, že podle něj je symbolem policisty tužka a sešit s poznámkami. Zbylých devět osob hovořilo o službě, ochraně a pomoci veřejnosti, ochraně majetku a pořádku.

6.13 PRÁCE V TERÉNU

Ať profesionální detektiv Sherlock Holmes či samozvaný amatér Jessica Fletcherová, je to právě postava detektiva, která ohledává místo činu. Zde hledá, sbírá, ale často také vyhodnocuje stopy (které následně vedou k vždy

úspěšnému odhalení pachatele). Tato představa částečně vychází z policejní praxe konce osmnáctého a devatenáctého století, kdy tomu tak skutečně často bylo, a toto období bylo hlavním inspiračním zdrojem prvních detektivních příběhů či románů. V dnešní kriminalistické praxi je tomu však celkem jinak. Práce kriminalistů (stejně jako i sama trestná činnost) od této doby doznala obrovských změn a tyto změny se zákonitě promítly i do struktury a organizace policejní práce. Vzhledem k tomu, že kriminalistickou stopou může být takřikajíc cokoli – předmět, tělo, výpověď, ale třeba i určité internetové aktivity či bankovní transakce, je dnes zkrátka již zcela nemožné, aby jediná osoba dokázala kriminalistickou stopu, již se může stát cokoli, nejprve najít, konzervovat či zdokumentovat a následně zanalyzovat a vyhodnotit. Dnes na místě činu operuje skupina takzvaných techniků, jejichž úkolem je najít, zdokumentovat a zakonzervovat maximální možné množství stop. Ty jsou pak dále vyhodnocovány odborníky v laboratořích. Detektivové však dodnes vykonávají svou práci, která tak trochu je a tak trochu není tím, co kdysi bývávala: zatýkají, vyslychají a samozřejmě také pořizují množství úředních záznamů. Jednou z věcí, která se od dob prvních detektivů až do dnešních dnů nezměnila, je jejich pohyb v kriminálním prostředí, v podsvětí, zkrátka mezi galerkou. Detektivním žargonem řečeno vykonávají operativní činnost v prostředí. A právě při této činnosti, která je považována za rizikovou, by vždy měli mít zbraň a vždy by měli být dva. Někteří spolupracují dlouhodobě a hovoří o sobě navzájem jako o parťácích. Tyto pracovní dvojice však nejsou nijak stanoveny, někteří mají a jiní nemají stálého parťáka.

“To je můj parťák, to je spíš taková hláška všeobecná v rámci té skupiny a nebo té dvojice, někdy si to tak zvolej... ale samozřejmě, když někdo jde ven, samozřejmě na nějakou schůzku jde sám, ale když de někam do prostředí nebo na šetření, tak by sám bejt neměl, když se de někam na šetření, tak se de zásadně ve dvou, kdyby se něco stalo...to, že a priori jako jsou dva, většinou to tak je, to je asi všude na světě, ale je to proto aby si mohli pomoci nebo popřípadě, co si budeme povídat, aby si mohli dosvědčit, když se něco stane.“ (Honza, 55 let)

“I pro ten výkon tý práce samotný je to lepší bejt ve stálý dvojici... pak vím, že když proti mně někdo pude, tak vim, že mi part’ák kryje záda.” (Karel, 29 let)

6.14 NEBEZPEČNÉ POVOLÁNÍ

Od několika detektivů jsem slyšela, že správně by po celou dobu služby měli nosit svou služební zbraň u sebe. Což, jak sama dobře vím, se v praxi téměř vůbec neděje. A není se čemu divit, zřejmě jen naprostý šilence by se pro pohyb v budově police a spisovatelsko-administrativní aktivity v kanceláři ozbrojil. Zbraň, jak jsem již zmínila výše, se vždy nosí jen na ven. Když jsem s respondenty hovořila o tématu zbraní, zda a kdy ji nosí či nenesí, většinou svou promluvu začínali nějak takto: **„No jsou tady takový šilenci, kteří s tím i spjej...”** (František, 54 let) Zkrátka všichni začali hovořit o imaginárním kolegovi se slabostí pro zbraně a v zápětí dodávali, že jich samotných se tahle „zábava“ však netýká. Pouze jeden detektiv prohlásil, že na počátku své kariéry svou služební zbraň nosil velmi často.

“Je pravda, že já sem byl dřív takovej blázen, ale po těch pár letech se to vomrzelo... ale když to nepotřebuju, tak jsem rád, že tu zbraň nemám, alespoň mě to nikde netáhne a nemusím neustále přemýšlet, kde to mám... já stejně radši vidím ty lidi bez toho, a kdyby se třeba stalo, že by někdo chtěl třeba vzít draka, tak ty lidi sou pak schopný se tam pozabíjet.” (Jirka, 29 let)

“Mezi náma já jsem spíš pacifista, nejsem žádněj střelec, spíš se ty situace snažim nevyhledávat, kdo tam chce jít, tak at’ tam jde... ale zase musim bejt připraveněj na situaci, kdy pude vo můj kejhák, ale to pak musíš vědět, koho máš za zády.” (Honza, 55 let)

Dá se říci, že detektivové celkově svou práci nevnímají přímo jako nebezpečnou, ale spíše jen jako rizikovou. Jak jeden z detektivů zcela pragmaticky zhodnotil, že při výkonu služby je pro něj mnohem větší riziko, že chytne infekční chorobu, než že po něm někdo bude střílet. A jestli někdy snad střílí oni? Na to jsem se také ptala a odpovědi podle mě nejlépe vystihuje tento výrok:

“No samozřejmě... no tak jako vypálíš, ale samozřejmě nechceš nikoho zabít.”

(Honza, 55 let)

7 ZÁVĚR

Jestliže bychom se pokusili porovnat výše vykreslenou mediálně stereotypizovanou představu o práci detektivů a zjištěné skutečnosti, pak dojdeme k závěru, že je zde množství rozdílů. Práci detektiva je sice možné označit slovem akční, protože obsahuje určité prvky akce, nahodilosti, ale také proto, že její náplň a časové rozložení je v určitém smyslu proměnlivé. Ovšem není ji zcela jistě možné ji považovat za akční ve tom smyslu, že by korespondovala s obsahem akčních filmů. Jedním za dalších stereotypizovaných atributů detektivů je nebezpečnost jejich povolání. Toto je také poněkud zavádějící představa, jak bylo výše zmíněno, sami detektivové svou práci hodnotí spíše jako rizikovou. Dalo by se říci, že gro práce detektiva spočívá v práci s dokumenty a informacemi všeho druhu, odehrává se tedy zejména v kanceláři. Celkově se dá říci, že použití služební zbraně proti jiné osobě je rozhodně chápáno jako ojedinělý exces. U policie jsou jiné specializované složky, jejichž náplň práce by se spíše dala hodnotit přímo jako nebezpečná (zásahová jednotka). Detektivové v určitých případech skutečně navštěvují místa kde se udál trestný čin, a mají povědomí o systému kriminalistických stop, o tom kde je hledat a jak je zdokumentovat a uchovat, ovšem toto je hlavní náplní práce techniků výjezdové skupiny. Detektivové aktivity na místě činu spíše řídí a koordinují (vyjma provádění předvýslechů osob), než že by je přímo sami vykonávali. Dalším poměrně velkým rozdílem mezi stereotypizovanými představami a zjištěnými skutečnostmi je fakt, že detektivové se vždy soustředí jen na určitou specifickou problematiku. Dle metodických pokynů se detektivové mají pohybovat ve dvojicích, to je ovšem jen určitá dá se říci formalita, na případu jako celku pracuje vždy určitý tým.

Povolání je ze subjektivního pohledu chápáno jako specifická aktivita, jejímž primárním cílem je získání peněz na obživu. Tato aktivita však může, ale také nemusí uspokojovat jedincovu potřebu seberealizace. (Havlová 1996:7). Vzhledem k tomu, že sami detektivové svou práci během rozhovorů charakterizovali pomocí slov jako kreativní, proměnlivá, pestrá, zajímavá a různorodá, a na otázku, zda je práce baví, odpověděli všichni kladně,

můžeme celkem oprávněně prohlásit, že výkon práce jim přináší uspokojení potřeby seberealizace, zkrátka je baví. Tuto skutečnost bychom snad mohli označit jako bod v němž se shodují mediálně vytvářené stereotypy a realita. Věřím, že tento výzkumný projekt otevřel nová témata a otázky, která si zaslouží další pozornost odborné veřejnosti.

8 POUŽITÁ LITERATURA

ARNAU, Frank. Oko zákona. Vyd. 1. Praha: Themis, 1998.

ISBN 80-85821-58-3.

BAUDRILLARD, Jean. Dokonalý zločin. Vyd. 1. Olomouc: Periplum, 2001.

ISBN 80-902836-7-5.

BOURDIEU, Pierre. Teorie jednání. Vyd 1. Praha: Karolinum, 1998.

ISBN 80-7184-518-3.

BUDIL, Ivo T. Za obzor západu: proměny antropologického myšlení od Isidora ze Sevilly po Franze Boase. Vyd. 2. Praha: Triton, 2007.

ISBN 978-80-7254-998-6.

FOUCAULT, Michel. Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení. Bpv. Praha:

Dauphin, 2000. ISBN 80-86019-96-9.

GEIST, Bohumil. Sociologický slovník. Bpv. Praha: Victoria publishing, 1992.

ISBN 80-85605-28-7.

HAVLOVÁ, Jitka. Profesní dráha ve 20. století: úvod do sociologie povolání.

Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-220-6.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Vyd. 1. Praha:

Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

JANDOUREK, Jan. Sociologický slovník. Vyd. 2. Praha: Portál, 2001.

ISBN 80-7178-535-0.

JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbora. Masová média. Vyd. 1. Praha: Portál,

2009. ISBN 978-80-7367-466-3.

JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbora. Média a společnost. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-287-4.

MCQUAIL, Denis. Úvod do teorie masové komunikace. Vyd. 4. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-574-5.

MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. Kriminalistika. Vyd. 2. Praha: Beck, 2004. ISBN80-7179-878-9.

SILVERMAN, David. Ako robiť kvalitatívny výskum: praktická príručka. Bratislava: Ikar, 2005. ISBN 80-551-0904-4.

STRAUS, Jiří a kol. Dějiny československé kriminalistiky slovem i obrazem (do roku 1939). Bpv. Praha: Police history, 2003. ISBN 80-86477-18-5.

STRAUS, Jiří a kol. Dějiny kriminalistiky. Bpv. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-370-4.

STRAUS, Jiří a VAVERA, František. Slovník kriminalistických pojmů a osobností. Bpv. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7384-258-5.

THORWALD, Jürgen. Století detektivů: cesta a dobrodružství kriminalistiky. Vyd. 1. Praha: Orbis, 1967. ISBN neuvedeno.

VANĚK, Miroslav, MÜCKE, Pavel, PRLIKÁNOVÁ, Hana. Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie. Bpv. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-089-1.

8.1 ELEKTRONICKÉ ZDROJE:

TUČEK, Milan. Prestiž povolání. In: Centrum výzkumu veřejného mínění. Sociologický časopis [online]. 2011. [cit. 2013-3-21]. Dostupný z WWW: <http://cvvm.soc.cas.cz/prace-prijmy-zivotni-uroven/prestiz-povolani-cerven-2012>.

9 RESUMÉ

The choice of the subject of this bachelor's thesis was influenced - among others - by the author's desire to apply ethnography of particular environment within social territory of the contemporary western society. The environment and activities of criminalists and detectives have been brought to the attention of public primarily by means of production of mass media which tends to create stereotyped concepts; nevertheless, we can easily assume these do not go along with reality. The thesis consists of theoretical and empirical parts. The first part focuses on the phenomenon of mass media, their production and influence on the formation of stereotyped images of work and daily experience of criminalists and investigators. This part also deals with criminalistics as such, with its historical development and methodology in the framework of social changes which have affected legal proceedings, criminal law and justice. The second, empirical part of the thesis focuses on the day-to-day criminalistic routine as it is perceived, evaluated and presented by the participants themselves. This part also presents the results of the narrative analysis of the accomplished interviews. The final part of the thesis somehow summarises and evaluates the results of the research in relation to the stereotypes created by media.

10 PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Slovník kriminalistického žargonu

barák= budova policie

cépézetka= cela předběžného zadržené

čejéčko= číslo jednací na spisu

červeňák= papíry na dodání obžalovaného do vazby

čórka= krádež

domácí zabíjačka= vražda v rodinném prostředí

dělat někoho (dělal sem jednoho zloděje)= vyšetřovat někoho

drban = obviněný

elpaso=loupež

esko= sledování prostřednictvím speciálních příslušníků PČR

espéjáci = speciální pořádková jednotka (např. na stadionech)

mařenka= maření výkonu úředního rozhodnutí

má sděleno= bylo mu sděleno obvinění

káóčko= kontrola osoby

kázetóčko= kriminálně závadová osoba

kapsa= kapesní krádež

levý auto= kradené auto

mlaďoch= mladistvý obviněný

mlíkaři= dopravní policie

místňáci= místní oddělení

mít na někoho nabito, mít na někoho patrony, mít na někoho pecky= mít na někoho dostatek důkazů

výživa= zanedbání povinné výživy
oči= sledování pomocí kamer
omezovačka= omezování osobní svobody
operativec= policista pracující v terénu
párkaři= hospodářská kriminálka
pašík= podezřelý, obviněný
péjáci= pohotovostní jednotka
placka, služebák= služební odznak
pomník= nevyřešený případ
shodit něco= udat něco
slovit, sebrat = zadržet někoho
smrtonoš= osoba, která jede příbuzným nebo blízkým osobám oznámit tragickou zprávu
šajba= hodnost
ten co mi nosí= ten co mi donášší
uši, zvonky = odposlechy
vachcimra= služebna policie
vražedník, loupežník= lidé z odd. vražd a loupeží
vytáhnout vorla= vytáhnout služební odznak
vytěžit někoho= dostat z něj co nejvíc informací, vyslechnout někoho
zavádění= zaučování nováčků (kolegů)
zrealizovat někoho= zadržet někoho